

Riikka Paukkeri

YKSIN TULLEIDEN ALAIKÄISTEN TURVAPAIKANHAKIJOIDEN JA PAKOLAISTEN KOKEMUKSIA KOTOUTUMISEN TUESTA

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomikoulutus

2024

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi (AMK)
Tekijä	Riikka Paukkeri
Työn nimi	Yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemuksia kotoutumisen tuesta
Toimeksiantaja	Tulevaan sosiaalipalvelut Oy.
Vuosi	2024
Sivut	34 sivua
Työn ohjaaja	Perttu Noponen

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää ja kuvata yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemuksia kotoutumisen tuesta kirjallisuuskatsauksen keinoin. Työn toimeksiantaja oli Tulevaan sosiaalipalvelut Oy, joka voi hyödyntää opinnäytetyössä saatua tietoa aiemman osaamisensa tukena ja toiminnan kehittämisessä kotouttamistyön kentällä.

Kirjallisuuskatsauksen aineisto sisälsi 10 suomalaista ja ulkomaalaista vertaisarvioitua tieteellistä julkaisua sekä hanketutkimusta huomioiden sisäänotto- ja poissulkukriteerit. Kirjallisuuskatsauksessa käytetty aineisto analysoitiin sisällönanalyysin teemoittelun avulla, jonka myötä aineistosta saatiin selville tärkeimmät tulokset. Tutkimuksen aineiston analyysiin päätyi sellaiset tutkimusaineistot, joiden sisällöt oli tutkimuskysymysten valossa olennaisia.

Kirjallisuuskatsauksen tulokset osoittivat, että yksin alaikäisinä tulleiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemukset kotoutumisen tuesta olivat monilta osin positiivisia. He kokivat saaneensa tukea ja apua. Kokemukset ryhmäkodeista olivat osittain ristiriitaisia. Kielteisenä asiana pidettiin liian tiukkoja ja joustamattomia sääntöjä sekä ohjaajien raporttikäytäntöjä. Merkittävimpiä haasteita olivat sosiaalisen verkoston puute, ikävä oman perheen luokse ja maahanmuuttoviraston lupa-asiat. Tulokset osoittivat, että yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kotouttamistyössä tulisi ottaa paremmin huomioon osallistumisen näkökulma sekä heidän yksilölliset tarpeensa. Tässä tutkimuksessa annetaan tietoa siitä, miten yksintulleet alaikäiset kokevat kotoutumisen tuen. Tämä tieto syventää ymmärrystämme ja voimme hyödyntää sitä kotouttamistyössä.

Asiasanat: yksin tullut alaikäinen turvapaikanhakija, pakolainen, kotoutuminen.

Degree title	Bachelor of Social Services
Author	Riikka Paukkeri
Thesis title	Experiences of unaccompanied minor asylum seekers and refugees in support of integration
Commissioned by	Tulevaan Social Services Ltd.
Time	2024
Pages	34 pages
Supervisor	Perttu Noponen

ABSTRACT

The purpose of the thesis was to investigate and describe the experiences of unaccompanied minor asylum seekers and refugees in support of integration through a literature review. The thesis was assigned by the Tulevaan Social Services Ltd in Jyväskylä.

A descriptive literature review was selected as the research method of this thesis. The goal was to get to know the existing literature and materials and use them to build a real definition of the concepts. The material was limited with research questions as well as by the inclusion and exclusion criteria. The literature review included 10 scientific studies, one of which was in English. In the analysis of the data, thematisation was used.

The results showed that the experiences of unaccompanied minor asylum seekers and refugees in support of integration were positive in many respects. They felt that they had received support and help. The experiences of the group home were partly contradictory. Too strict and inflexible rules were perceived as a negative thing. The most significant challenges were the lack of a social network, longing for one's own family, and the licensing issues of the Finnish Immigration Service. The results showed that the integration work of unaccompanied minor asylum seekers and refugees should take better into account the perspective of participation, as well as their individual needs. This study provides information on how unaccompanied minors experience integration support. This knowledge deepens our understanding, and we can use it in integration work.

Keywords: unaccompanied minor asylum seeker, refugee, integration

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TOIMEKSIANTAJAN KUVAUS.....	6
3	KESKEISET KÄSITTEET JA AIKAISEMPI TIETO AIHEESTA.....	6
3.1	Maahanmuuttaja, pakolainen ja turvapaikanhakija	6
3.2	Yksin tullut alaikäinen turvapaikanhakija	9
3.3	Kotoutuminen ja kotouttaminen	11
4	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	13
5	AINEISTO JA MENETELMÄT	14
5.1	Tiedonhaun kuvaus	14
5.2	Aineiston kuvaus ja analyysi	15
6	TULOKSET.....	19
6.1	Yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten asuinympäristö .	19
6.2	Sosiaalinen verkosto.....	21
6.3	Rasismin, syrjinnän ja yksinäisyyden kokemukset.....	23
6.4	Koulunkäynnin ja työllistämisen edistäminen.....	24
6.5	Mielenterveyden tukeminen	25
6.6	Turvapaikka, oleskelulupa ja perheenyhdistämispäätöksen odottaminen	26
6.7	Oman kulttuurin ja uskonnon merkitys.....	26
7	POHDINTA	27
8	JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET	30
	LÄHTEET.....	31

1 JOHDANTO

Suomessa maahanmuuttajien määrä on kasvanut voimakkaasti pakolaiskriisin myötä. Sisäministeriön (2024a) mukaan erityisesti vuosi 2015 oli pakolaiskriisin seurauksena poikkeuksellisen suuri, jolloin maahamme saapui 32 476 turvapaikanhakijaa (Sisäministeriö 2024a). Erityinen ryhmä on maahamme saapuvat pakolaislapset, joita tämä opinnäytetyö käsittelee.

Pakolaisten oikeudet on määritelty useissa kansainvälisissä sopimuksissa. Vuonna 1951 solmittu YK:n pakolaisten oikeusasemaa koskeva Geneven yleissopimus suojaa edelleen pakolaisten oikeuksia kaikkialla maailmassa tänäkin päivänä. YK:n pakolaisjärjestö näkee, että pakolaissopimuksen hengen ja perusperiaatteiden noudattaminen on tänään tärkeämpää kuin koskaan. (YK:n pakolaisjärjestö 2021.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää ja kuvata yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemuksia kotoutumisen tuesta kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoin. Opinnäytetyön tavoitteena on, että toimeksiantaja voi hyödyntää opinnäytetyössä saatua tietoa aiemman osaamisensa tukena ja toiminnan kehittämisessä kotouttamistyön kentällä. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Jyväskylässä toimiva Tulevaan sosiaalipalvelut Oy, jonka asiakkaat ovat sosiaalipalveluiden käyttäjiä, kuten alaikäisenä ilman huoltajaa maahan saapuneita nuoria. Opinnäytetyön tietoperusta muodostuu vertaisarvioituista tieteellisistä julkaisuista ja tutkimushankkeista. Tilastotietoa on saatu maahanmuuttoviraston tilastoista.

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen ja nähdäkseni tulee olemaan jatkossakin yhteiskunnallisesti merkittävä kysymys. Olen itse toiminut ohjaajana yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden parissa syksystä 2015 lähtien. Pidän ammatillisesti mielenkiintoisena ja tärkeänä kartoittaa yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Näiden kokemusten pohjalta syntyi ajatus tehdä opinnäytetyö yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemuksista kotoutumisen tuesta, jotta heidän tuen tarpeeseen voidaan vastata entistä paremmin ja heidän äänensä tulisi kuulluksi.

2 TOIMEKSIANTAJAN KUVAUS

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Tulevaan sosiaalipalvelut Oy Jyväskylässä, jonka asiakkaat ovat sosiaalipalveluiden käyttäjiä, kuten alaikäisenä ilman huoltajaa maahan saapuneita nuoria. Tulevaan sosiaalipalvelut Oy on yksityinen sosiaalialan sosiaalipalveluntuottaja, jonka päätoimipaikka sijaitsee Helsingissä. Lisäksi toimintaa on useilla eri paikkakunnilla, kuten Jyväskylässä, Vantaalla, Keravalla, Lahdessa ja Rovaniemellä. Tulevaan sosiaalipalvelut Oy:n toiminta keskittyy perheiden, nuorten, lasten ja aikuisten hyvinvoinnin edistämiseen. (Toivakka 2023.)

Opinnäytetyön aiheena yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemukset kotoutumisen tuesta nähdään Tulevaan sosiaalipalvelut Oy:llä tärkeänä. On tärkeää tutkia aihetta, jotta voimme vastata yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten tuen tarpeeseen entistä paremmin. Yrityksen arvot ja asiakastyötä määrittelevät toimintaperiaatteet korostavat asiakkaan henkilökohtaista kohtaamista ja yksilöllisten tarpeiden huomioimista. Tulevaan sosiaalipalvelut Oy:n työn tarkoitus on mennä asiakkaiden tukena – yhdessä hyvään elämään. (Toivakka 2023.)

3 KESKEISET KÄSITTEET JA AIKAISEMPI TIETO AIHEESTA

3.1 Maahanmuuttaja, pakolainen ja turvapaikanhakija

Kirjallisuuskatsauksen aiheeseen liittyviä keskeisiä käsitteitä on maahanmuuttaja, pakolainen, turvapaikanhakija, yksin tullut alaikäinen turvapaikanhakija, kotoutuminen ja kotouttaminen.

Maahanmuuttajaksi määritellään kuka tahansa henkilö, joka muuttaa vieraaseen maahan. Maahanmuuttajalla viitataan kaikkiin ulkomailta Suomeen eri perustein muuttaneisiin henkilöihin. Maahanmuuton syyn taustalla voi olla esimerkiksi työ, opiskelu ja perhesyyt tai lähtömaan tilanteesta johtuva pakolaisuus. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2024a.)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (2024b) mukaan Suomen väestöstä oli vuonna 2022 ulkomaalaistaustaisia yhteensä 508 000 eli noin yhdeksän prosenttia koko väestöstämme. On tärkeää huomioida, että maahanmuuttajat eivät ole yhtenäinen ryhmä. On kuitenkin huomioitava, että pakolaisina tai turvapaikanhakijoina maahan tulleet sekä heidän perheenjäsenensä ovat usein heikoimmassa asemassa suhteessa muuhun väestöön. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2024b.)

Pakolainen on Geneven yleissopimuksen mukaan henkilö, jolla on perusteltu aihe pelätä joutua vainotuksi tai vaaraan omassa kotimaassaan uskonnon, rodun, kansalaisuuden, tietyn poliittisen mielipiteen tai tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen vuoksi. Nämä ihmiset ovat paenneet aseellisia konflikteja, levottomuutta, sotaa, ihmisoikeusloukkauksia ja vainoa. Ja näiden syiden vuoksi he ovat kykenemättömiä tai pelokkaita palaamaan kotimaahansa. (Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 77/1968.)

Vuonna 1951 solmittu YK:n pakolaisten oikeusasemaa koskeva Geneven yleissopimus suojaa edelleen pakolaisten oikeuksia kaikkialla maailmassa tänäkin päivänä. Sopimuksen kieli on selkeää pakolaisten oikeuksien suhteen ja sitä sovelletaan tässä ajassa ennennäkemättömissä haasteissa. YK:n pakolaisjärjestö näkee, että pakolaissopimuksen hengen ja perusperiaatteiden noudattaminen on tänään tärkeämpää kuin koskaan. (YK:n pakolaisjärjestö 2021.)

Björklundin (2014) mukaan pakolaiseksi lähtemisen syynä on niin rakenteellisia kuin sosiaalisia ja henkilökohtaisia syitä. Käynnissä olevat aseelliset konfliktit pakottavat ihmisiä tekemään vaikeita ratkaisuja ja pakenemaan kotimaastaan turvaan toiseen maahan. Yksin tulleiden lasten lähtemisestä päätöksen tekee tavallisesti perhe. Perheet joutuvat tekemään tämän raskaan päätöksen lähettää oma lapsi tai nuori hakemaan turvapaikkaa toisesta maasta. Lähtijäksi valitaan useimmiten poika, koska hänellä on parhaat edellytykset selvitä vaikeasta ja raskaasta pakomatkasta. (Björklund 2014, 56.)

Turvapaikalla tarkoitetaan maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle annettua oleskelulupaa. Henkilö voi saada turvapaikan, jos hänellä on perustellusti ai-

hetta pelätä joutuvansa kotimaassaan esimerkiksi vainotuksi uskonnon, kansalaisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. (Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301, 87.§.)

Suomen Pakolaisavun (2024) mukaan turvapaikanhakijat ovat haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä, joka tulee huomioida aina turvapaikkamenettelyssä. Tärkeää on tunnistaa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt, kuten ihmiskaupan ja kidutuksen uhrin, vammaiset ja sairaat, ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat sekä lapsiperheet. (Suomen Pakolaisapu 2014.)

Lähteenmäen (2013) mukaan turvapaikanhakija voi saada kielteisen turvapaikkapäätöksen, pakolaistatuksen tai oleskeluluvan. Pakolaistatuksen perustana on henkilökohtaisen vainon kohteeksi joutumisen kokemus. Oleskeluluvan myöntämiselle voi olla useita eri syitä. Oleskeluluvan myöntämisen perusteena voi olla esimerkiksi toissijainen suojelu, joka perustuu vahvaan oltuuteen, että hakija voi joutua lähtömaassaan oikeudenloukkauksen tai väkivallan uhriksi. Lisäksi Suomen lainsäädäntö tekee mahdolliseksi myöntää oleskelulupa tilapäisen sekä yksilöllisten inhimillisten syiden perusteella. (Lähteenmäki 2013, 8.)

Oleskeluluvan myöntää Maahanmuuttovirasto, joka myös ohjaa vastaanottokeskuksen toimintaa ja päättää maasta käännättämisestä ja karkottamisesta sekä käsittelee ja myöntää muukalaispasseja. Lisäksi Maahanmuuttoviraston tehtävänä on tuottaa tietoa eri viranomaisille, poliittisen päätöksenteon tueksi sekä kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä varten. (Sisäministeriö 2024b.)

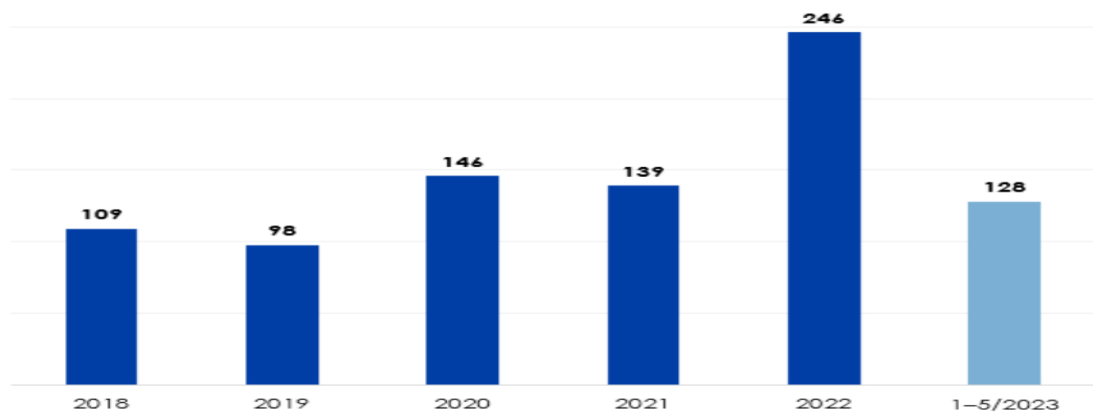
Jos turvapaikanhakija saa myönteisen turvapaikka päätöksen hän pääsee muuttamaan omaan asuntoon. Tällöin myös asiakassuhde päättyy Maahanmuuttovirastoon. Kun asiakas muuttaa pois vastaanottokeskuksesta, hän siirtyy kunnan asukkaaksi. Kunnan tehtävänä on järjestää hänelle peruspalvelut, kuten esimerkiksi terveydenhuolto ja koulupaikka lapsille. (Maahanmuuttovirasto 2024a.)

3.2 Yksin tullut alaikäinen turvapaikanhakija

Yksin tulleella alaikäisellä turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka on saapunut maahan ilman hänestä vastuussa olevaa aikuista tai on jäänyt ilman huoltajaa tultuaan alueelle. Yksin tulleen alaikäisyys määrittyy Suomessa asiakirjojen ja henkilön oman ilmoituksen perusteella, mikäli ei ole syytä muuta epäillä. (Savinainen 2022, 4–5.) Suomen lainsäädännössä lapseksi määritellään alle 18-vuotias henkilö (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 6.§).

Maahanmuuttoviraston (2023c) mukaan yksin tulleiden alaikäisten määrä on kasvussa. Turvapaikkahakemuksen EU:n alueelle jätti viime vuonna 43 000 ilman huoltajaa saapunutta lasta. Suomesta haki vuonna 2023 turvapaikkaa kaikkiaan 128 yksin tullutta alaikäistä. Yleisin Suomeen yksin tullut alaikäinen on somalialainen (74 hakemusta) ja afganistanilainen (24 hakemusta). Kolmanneksi eniten vuonna 2023 yksin tulleista alaikäisistä turvapaikanhakijoista oli Ukrainasta. Kuvassa 1 havainnollistetaan vuosina 2018–2023 yksin tulleiden alaikäisten turvapaikkahakemusten määrää Suomessa. (Maahanmuuttovirasto 2023a.)

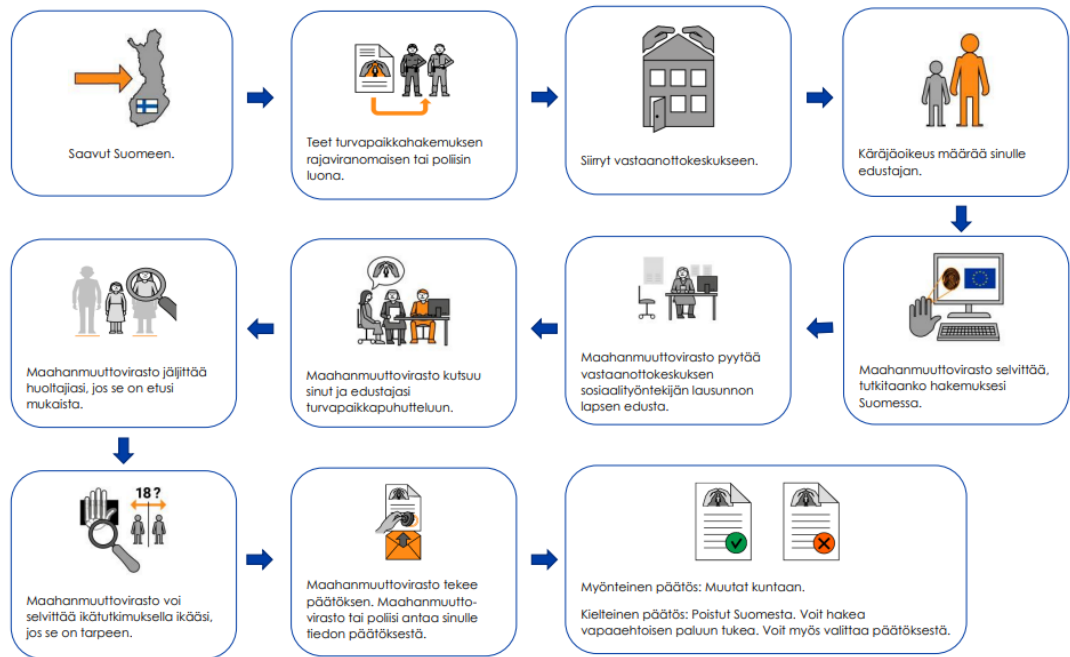
Kuva 1. Yksin tulleiden alaikäisten turvapaikkahakemukset Suomessa 2018–2023 (Maahanmuuttovirasto 2023a)

Turvapaikkaprosessi alkaa siitä, kun yksin alaikäinen lapsi saapuu Suomeen. Hänelle määrätään mahdollisimman pian edustaja. Edustajan tehtävänä on käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen edun toteutumisessa, edustaa lasta tuomioistuimissa ja viranomaisasioissa, kuten turvapaikkamenettelyn ja perheen yhdistämiseen liittyvissä asioissa sekä valitusprosessissa. Kotouttamislain mukaan edustajan tehtävät jatkuvat aina siihen saakka, kunnes lapsi

täyttää 18 vuotta tai hän saa vanhempansa tai toisen vanhemmistaan Suomeen tai poistuu maasta tai lapselle määrätään muu huoltaja tai muu laillinen edustaja. Edustajan tehtävät painottuu tavallisesti turvapaikkaprosessin alkuun. (Helander & Mikkonen 2002, 37.)

Turvapaikkaa haetaan henkilökohtaisesti poliisin tai rajatarkastusviranomaisen luota maahan saapuessa. Turvapaikkahakemukseen kirjataan henkilötiedot, kuten tiedot hakijan perheenjäsenistä ja muista omaisista. Lisäksi otetaan valokuva ja sormenjäljet, jotka tallennetaan ulkomaalaisrekisteriin. Yksin tulleiden alaikäisten kohdalla ei pääsääntöisesti selvitetä lähdön syitä. Lapsen puhevaltaa käyttää hänen edustajansa, jonka tehtävänä on valvoa lapsen edun toteutumista. Yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden hakemukset käsitellään kiireellisinä. Alaikäisille turvapaikanhakijoille järjestetään majoitus vastaanottokeskuksen ryhmäkodista, jotka on tarkoitettu lapsille. Ryhmäkotien koot vaihtelevat 8–24 lapsen yksiköihin. Henkilökuntaa ryhmäkodeissa on tavallisesti saman verran kuin suomalaisissa lastenkodeissa, vaikka nämä ei kuulukaan lastensuojelulain piiriin. (Björklund 2014, 21–23.)

Yksin Suomeen tulleen alaikäisen turvapaikkapuhuttelussa on aina läsnä hänen edustajansa. Edustajan lisäksi paikalla voi olla mukana myös avustaja eli lakimies tai vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä. Mikäli lapsi tarvitsee jostakin erityisestä syystä puhutteluun mukaan muun tukihenkilön, siihen tulee olla puhuttelijan suostumus. Alla olevassa kuvassa 2 on esitetty yleisellä tasolla keskeinen turvapaikkaprosessin kulku Suomessa ilman huoltajaa olevalle lapselle. (Maahanmuuttovirasto 2024b; Maahanmuuttovirasto 2024c.)

Kuva 2. Turvapaikkaprosessin kulku Suomessa ilman huoltajaa olevalle lapselle (Maahanmuuttovirasto 2024b)

Kun puhutaan yksin alaikäisenä tulleista turvapaikanhakijoista, on erityistä huomiota kiinnitettävä lapsen etuun ja hänen kehitykseensä. Lapsen mielipidettä selvittäessä tulee huomioida lapsen ikä ja kehitystaso. Lapsen mielipidettä selvittävän on annettava lapselle tiedot hänen ymmärtämällä kielellä sekä pyrittävä varmistumaan siitä, että lapsi on ymmärtänyt asian oikein. (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12. 2010/1386, 4.§.)

3.3 Kotoutuminen ja kotouttaminen

Laissa kotoutumisen edistämisestä (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386) halutaan edistää maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan sekä edistävän tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta eri väestöryhmien kesken (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12. 2010/1386, 1.§). Paikallistason kotoutumisen edistämisen yleisenä tavoitteena on edistää eri kulttuurien välistä vuoropuhelua ja maahanmuuttajien osallisuutta sekä tukea heidän mahdollisuutta oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12. 2010/1386, 29.§).

Kotoutumista määritellään hyvin monilla eri tavoilla. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan kotoutumista voidaan tarkastella rakenteellisen kotoutumisen eli työllisyyden, asumisen, koulutuksen, terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta

ja vuorovaikutuksellisen kotoutumisen eli sosiaalisten suhteiden ja verkostojen rakentumisen näkökulmasta ja kielen oppimisen sekä identiteetin näkökulmasta, johon liitetään suomalaiseseen yhteiskuntaan perehtyminen ja yhteenkuuluvuuden tunne (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021,15).

Työ- ja elinkeinoministeriö (2021) määrittelee, että kotoutuminen on yksilöllinen ja kaksisuuntainen prosessi. Se tapahtuu aina vuorovaikutuksessa yhteiskunnan ja ympäristön kanssa, jonka tavoitteena on, että maahanmuuttaja tuntee olevansa yhdenvertainen ja tasa-arvoinen yhteiskunnan jäsen ja voi osallistua aktiivisesti yhteiskuntaan. Kaksisuuntaisella kotoutumisella tarkoitetaan yhteiskunnan vastaanottavuutta, koska ympäristö ja yhteiskunta heijastuu maahanmuuttajan kotoutumisprosessiin merkittävästi. Kotoutumisessa avainasemassa on maahanmuuttajan oma aktiivisuus, jonka vuoksi termiä kotouttaminen ei ole suositeltavaa käyttää. Termi kotouttaminen voidaan tulkita siten, että maahanmuuttaja on passiivinen toiminnan kohde, jolloin hänellä ei ole omaa aktiivista roolia kotoutumisessa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021, 12–15.)

Kotoutumisen keskeisimpiä keinoja ovat ohjaus, neuvonta ja yhteiskunnan tarjoamat palvelut. Kotoutumislain (1386/2010) 6.§ perusteella kuntien tehtävä on järjestää kotoutumista edistäviä palveluita ja toimenpiteitä osana kunnan peruspalveluita, hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita sekä muita toimenpiteitä, jotka edistävät maahanmuuttajan kotoutumista. (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12. 2010/1386, 6.§.)

Vuoden 2023 alkupuolella kotoutumisen edistämistä (1386/2010) koskevaa lakia muutettiin kahdella eri lakimuutoksella. Muutokset liittyivät sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuun siirtymiseen kunnilta hyvinvointialueille 1.1.2023 alkaen. (Kotouttaminen.fi s.a.)

Yksin tulleiden alaikäisten lasten ja nuorten tukeminen on siirtynyt hyvinvointialue-uudistuksen muutoksen myötä sekä hyvinvointialueiden että kuntien vastuulle 1.1.2023 lukien. Hyvinvointialue voi perustaa alaikäisille lapsille ja nuorille tarkoitetun perheryhmäkodin tai muun asumisyksikön, josta se sopii ELY-

keskuksen kanssa. Lisäksi hyvinvointialueen tulee sopia kunnan ja ELY-keskuksen kanssa lasten ja nuorten sijoittamisesta yksiköihin sekä heidän kotoutumista edistävien palvelujen järjestämisestä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022, 6.)

Kotouttamissuunnitelma on keskeinen väline kotoutumisen edistämisessä ja se on aina yksilöllinen ja tavoitteellinen suunnitelma. Kotoutumislain (1386/2010) 15.§ mukaan alaikäisen maahanmuuttajan kanssa kotouttamissuunnitelman laatii kunta, mikäli siihen on alaikäisellä yksilölliset perusteet ja tarve. Alaikäiselle ilman huoltajaa saapuneelle kotoutumissuunnitelma laaditaan aina yhdessä hyvinvointialueen kanssa. Suunnitelmaa arvioitaessa ja laadittaessa tulee ottaa huomioon alaikäisen omat toivomukset ja mielipide. (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12. 2010/1386, 15.§.)

Yksin ilman huoltajaa tullut alaikäinen lapsi tai nuori saa tarvittaessa kotoutumislain mukaista ns. aikuistumisen tukea siihen asti, kun hän täyttää 25-vuotta. Aikuistumisen tukea voidaan järjestää sekä hyvinvointialueen että kunnan palveluissa. Lisäksi kunnan tehtävänä on järjestää yksin tulleelle alaikäiselle lapselle tai nuorelle koulutusta sekä vapaa-aika, liikunta- ja kulttuuripalveluita. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022, 6.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää ja kuvata, minkälaisia kokemuksia yksin tulleilla alaikäisillä turvapaikanhakijoilla ja pakolaisilla on kotoutumisen tuesta kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoin. Opinnäytetyön tavoitteena on, että toimeksiantaja voi hyödyntää opinnäytetyössä saatua tietoa aiemman osaamisensa tukena ja toiminnan kehittämisessä kotouttamistyön kentällä.

Opinnäytetyön tutkimusongelma on noussut työelämästä. Tutkimukseni aihe on ollut työni arjessa pohdittava asia, miten sosiaalialalla työskentelevät voivat helpottaa ja edistää heidän kotoutumista Suomeen osana palveluverkostoa ja yhteiskuntaamme, johon tässä opinnäytetyössä haetaan vastausta. Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisia kokemuksia yksin tulleilla alaikäisillä turvapaikanhakijoilla ja pakolaisilla on kotoutumisen tuesta?
2. Millaisia asioita yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ja pakolaiset pitävät tärkeinä kotoutumisen tuessa?

5 AINEISTO JA MENETELMÄT

5.1 Tiedonhaun kuvaus

Tutkimusmenetelmänä käytän kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Kirjallisuuskatsaus on metodi, jossa tutkitaan mitä aiheesta jo tiedetään olemassa olevan vertaisarvioitujen tutkimuksien perusteella ja näin tuottaa uutta tietoa aiheesta. Katsauksen tavoitteena on yhdistellä tutkimuksista saatuja havaintoja ja reflektoida näin tietoa aiheeseen linkittyvään taustateoriaan. Pyrin löytämään mahdollisimman relevanttia aineistoa, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiini. Katsauksessa pyritään antamaan laaja yleiskuva käsiteltävästä aihealueesta, sen tilasta tieteenalalla ja tunnistamaan tutkimuksen kannalta aihepiiriin liittyvää lisätutkimuksen tarvetta. Pääperiaatteena kirjallisuuskatsauksessa on kuvata valittu olemassa oleva ja olennainen tieto tutkittavasta aihealueesta rajatusti, kriittisesti ja perustellusti sekä tehdä niistä keskeiset johtopäätökset, joka vastaa tutkimuskysymykseen. (Vilkkä 2023,11–22.)

Tutkimuskysymyksiä muotouduttua aloitettiin aineiston tiedonhaku. Aineistohaussa käytettiin sähköisiä tietokantoja, jotka olivat Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun kirjaston www.finna.fi-sivustosta, JYKDOK-tietokannasta ja Google Scholarista sekä Googlestä. Tietokannoissa käytettiin seuraavia hakusanoja: yksin tullut alaikäinen turvapaikanhakija, kotoutuminen ja pakolainen. Tiedonhaussa käytetyt sisäänotto- ja poissulkukriteerit näkyvät tarkemmin taulukossa 1.

Taulukko 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Tietokanta	Hakusanat	Aineiston sisäänottokriteeri	Aineiston poissulkukriteeri	Tulokset	Lopulliseen analyysiin

Kaakkuri Finna	Yksin tullut alaikäinen turvapaikanhakija.	Julkaistu 2015– 2023. Kielinä suomi ja englanti.	Opinnäyte- työ, julkaistu ennen v. 2015.	6	1
Kaakkuri Finna	Pakolainen	Julkaistu 2015– 2023. Kielinä suomi ja englanti.	Opinnäytetyö tai pro- gradu, jul- kaistu ennen v. 2015.	128	3
Kaakkuri Finna	Kotouttaminen	Julkaistu 2015– 2023. Kielinä suomi ja englanti.	Opinnäytetyö tai pro- gradu, jul- kaistu ennen v. 2015.	116	1
JYKDOK	Kotouttaminen	Julkaistu 2015– 2023. Kielinä suomi ja englanti.	Opinnäytetyö tai pro- gradu, jul- kaistu ennen v. 2015.	139	1
Google Scho- lar	Yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija.	Julkaistu 2013– 2023. Kielinä suomi ja englanti.	Opinnäytetyö tai pro- gradu, jul- kaistu ennen v. 2015	901	2
Google	Yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija.	Julkaistu 2000– 2023. Kielinä suomi ja englanti.	Opinnäytetyö tai pro- gradu, jul- kaistu ennen v. 2015.	53 200	2

Hakuja ohjasi tutkimuskysymykset ja siinä hyödynnettiin aineiston aika- ja kie-
lirajauksia. Mukaan otetut aineistot on vertaisarvioituja tieteellisiä julkaisuita
sekä hanketutkimuksia, mukaan ei valittu opinnäytetöitä ja pro graduja. Lopul-
liseen aineistoon valikoitui 10 suomalaista ja ulkomaalaista vertaisarvioitua tie-
teellistä julkaisua sekä hanketutkimusta, jotka on julkaistu 2000-luvulla.

5.2 Aineiston kuvaus ja analyysi

Aihetta rajattiin etsimällä aineistoa, joka liittyy yksin tulleisiin alaikäisiin turva-
paikanhakijoihin, turvapaikanhakijoihin, pakolaisiin ja kotouttamiseen. Tutki-
mukset käsittelee aihetta yksin alaikäisinä tulleiden turvapaikanhakijoiden ja
pakolaisten näkökulmasta. Aineiston valinnan tukena on käytetty kokoavaa

taulukkoa, jossa on kuvattu opinnäytetyössä käytetyn tutkimuksen bibliografiset tiedot, tutkimuksen tarkoitus, kohdejoukko, aineistonkeruu menetelmä, keskeiset tutkimuksen tulokset ja aineiston koko. Taulukossa 2 aineiston tutkimuksen kuvaus.

Taulukko 2. Aineiston tutkimuksen kuvaus

Bibliografiset tiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Kohdejoukko	Aineistonkeruumenetelmä	Keskeiset tulokset	Aineistonkoko
Skogberg., N., Mustonen., K-L., Koponen., P., Tiittala., P., Lilja., E., Omar., A., Snellman., O. & Castaneda., A. (toim.) 2019. Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Helsinki: Puna-Musta Oy.	Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa kattavaa tietoa vuoden 2018 aikana turvapaikkaa hakevien aikuisten ja alaikäisten terveyden ja hyvinvoinnin tilasta, terveyden riskitekijöistä sekä palvelutarpeista Suomessa.	Tutkimuksen kohteena on turvapaikanhakijalapsen Suomessa.	Tutkimuksen tiedot kerättiin henkilökohtaisiin haastatteluihin ja terveys-tarkastuksiin.	Tulokset yhdessä aikaisempien tutkimuslöydösten kanssa korostavat tarvetta kiinnittää huomiota turvapaikanhakijoiden mielenterveyteen ja sen tukemiseen vastaanottoaikana. Lisäksi tulokset osoittivat mm., että yli puolet nuorista (62 %) kertoi, että terveydenhuollon ammattilainen oli seurannut heidän kasvuaan ja kehitystään. Joka kymmenes 13–17-vuotiaista nuorista ilmoitti, että hänellä oli todettu jokin näköön tai kuuloon liittyvä poikkeama.	Tutkimukseen osallistui yhteensä 67, 13–17-v. nuorta turvapaikanhakijaa, 96,7–12-v. alakouluikäistä lasta, 140,0–6-v. alle kouluikäistä turvapaikanhakijaa sekä aikuisia osallistujia oli yhteensä 784.
Lähtenmäki, M. 2013. Lapsi turvapaikanhakijana. Etnografisia näkökulmia vastaanottokeskuksen ja koulun arjesta. Helsingin yliopisto. Käytätymistieteiden laitos. Väitöskirja.	Tutkimuksen tarkoitus on selvittää, miten lasten aikaisemmat kokemukset merkityksellistyvät heidän turvapaikanhaun aikaisessa elämässä sekä miten sosiaaliset verkostot asettuvat heidän tuekseen tuona aikana.	Tutkimuksen kohdejoukkona on turvapaikanhakijalapsen.	Tutkimuksen aineisto koostuu havainnoinnista ja haastattelusta sekä lasten kertomista saduista ja piirtämisestä kuvista.	Tutkimuksessa ilmeni, että vastaanottokeskuksissa asuminen on toisaalta aktiivisen omaehtoisen toiminnan ja äänensä olon ja toisaalta passiivisen kärsimisen ja vaikenemisen aikaa.	Tutkimukseen osallistui 18 lasta, iältään 4–12-vuotiaita.
Malin, M. (2020), pakolaistaustaisten nuorten aikuistuminen Suomessa ja muissa Pohjoismaissa. Siirtolaisuusinstituutti 2020, 90.	Tutkimuksen tarkoitus on selvittää vuoden 2015–2020 pakolaistaustaisten ja muiden maahanmuuttajataustaisten lapsena Pohjoismaihin muuttaneiden koulutuspolkuja, työmarkkinaosallisuutta sekä terveyttä Tanskassa, Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa.	Tutkittavat lapset on pakolais- ja maahanmuuttajataustaisia, jotka olivat alaikäisinä muuttaneet Suomeen.	Tilastokeskuksen opiskelutietokannan tiedot.	Tanskassa kaikki maahanmuuttajataustaisten koulutusindikaattorien mukaan (suoritetut tutkinnot, koulutuspuudokkaat, koulumenestys) olivat heikompia kuin muissa Pohjoismaissa. Ruotsin tulokset olivat parhaimpia. Norja ja Suomi sijoittui näiden kahden maan välille.	Aineiston koko 25 887

Hirschovits-Gerz, T., Weckroth, N. & Heino, T. Terveys ja hyvinvoinnin laitos, (2021), ikkuna aikuistumiseen Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulneiden nuorten tuesta ja palveluista.	Tutkimuksen tarkoitus on aikuistuvien nuorten tuen ja palveluiden tilannekuvan selvitys ilman huoltajaa Suomeen alaikäisenä tulneiden aikuistuvien nuorten näkökulmasta.	Tutkimuksen kohteena on yksintulleet alaikäiset nuoret.	Tutkimuksen tiedot kerättiin kyselyllä, työpajalla ja keskustelutalouksissa.	Nuorilla kuvattiin olevan kompleksisia elämäntilanteita ja huoli pudokkaista nostettiin esiin.	Ei tarkkaa kokoa tiedossa- vastaajamäärät vaihtelivat kysymyksittäin.
Björklund, K. (2014) "Haluun koulutusta, haluan työtä ja elämän Suomessa", Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Siirtolaisuusinstituutti.	Tutkimuksen tarkoitus on selvittää, miten yksintulleet alaikäiset, nyt jo aikuistuneet nuoret, ovat selviytyneet kokemuksistaan.	Tutkimuksen kohteena on yksintulleet pakolaistaustaiset nuoret, jotka ovat asuneet Suomessa jo useamman vuoden ajan.	Haastattelututkimus.	Vastaanottojärjestelmä ja kotouttamistoimenpiteet toimivat hyvin sekä yksintulleiden maahanmuuttajanuorten että palveluiden tuottajien mielestä. Ohjaajat, sosiaalityöntekijät ja muut auttajat ovat keskeisessä asemassa yksin tulleen elämässä, korvaamalla puuttuvan perheen.	Tutkimukseen osallistui 13.
Kauko, O. (2014), Yksinäisyys alaikäisten turvapaikanhakijoiden välillä.	Tutkimuksen tarkoitus on hakea tietoa, millaisia kokemuksia turvapaikkaa hakevilla lapsilla on yksinäisyydestä elämänkokemustensa pohjalta ja miten lapset asemoivat itsensä yksinäisyyteen nähden.	Tutkimuksen kohteena on oleskeluluvan suomesta saaneet turvapaikanhakijalapset.	Haastattelututkimus, puolistrukturoidusta haastattelusta.	Haastateltavien ikään, kulttuuristaustaan ja Suomessa oloaikaan liittyvistä eroista huolimatta lasten haastattelupuheesta oli löydettävissä, että lapset kokevat yksinäisyyttä.	Tutkimukseen osallistui 12, 5–18-vuotiaista turvapaikanhakijalasta.
Saari, M. & Zacheus. 2019. "En mä oo samanlainen": Maahanmuuttotilanteiden nuorten kokemuksia ulkopuolisuudesta. Helsinki: Gaudeamus.	Tutkimuksen tarkoitus on selvittää, kotoutumista ja uuteen kulttuuriin sopeutumista sekä ulkopuolisuuden kokemuksia.	Tutkimuksen kohteena on toisen sukupolven maahanmuuttajataustaisia nuoret.	Teemahaastattelu	Tutkimus herätti useita tärkeitä kysymyksiä muun muassa kokemus siitä, ettei kuulu joukkoon. Kokemukset rasismista ja syrjinnästä aiheuttivat nuorilla myös vastakulttuurisena puheena, omaa kulttuuria tuotiin voimakkaasti esiin tai suorastaan kapinoitiin "suomalaista kulttuuria" vastaan.	Tutkimukseen osallistui 3
Erkkilä, E., Leikas, L. & Pesonen, T. (2017), koti uudessa maassa. Alaikäisenä ilman huoltajaa saapuneiden nuorten näkemyksiä tuetun asumisen kodinomaisuudesta. Helsingin yliopisto.	Tutkimuksen tarkoitus on selvittää alaikäisenä ilman huoltajaa maahan saapuneiden nuorten käsityksiä tuetun asumisen yksikön kodinomaisuudesta.	Tutkimuksen kohteena on tuetun asumisen yksikössä asuvat nuoret.	Tutkimuksen tiedot kerättiin fokusryhmähaastattelulla sekä kahdella eri yksilöhaastattelulla.	Kodinomaisuutta edistävänä tekijänä koettiin oma huone, mahdollisuus omaan rauhaan sekä oman huoneen sisustukseen vaikuttaminen. Tuosten perusteella voi päätellä, että yksikön säännöistä joustaminen edistäisi tuetun asumisen yksikön kodinomaisuutta sekä raportoinnista tiedottaminen vähentäisi pelkoja.	Tutkimukseen osallistui yhdeksän 16–17-vuotiaista nuorta.
Petäjäniemi, M. (2022), kuljeskeleva tutkimus turvapaikanhakijuudesta ja odotuksesta. Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta.	Tutkimuksen tarkoitus on selvittää, mitä on turvapaikanhakija ja millaista on turvapaikan odotus Suomessa.	Tutkimuksen kohteena on Suomeen vuonna 2015 saapuneet turvapaikanhakijat.	Tutkimuksen tiedot kerättiin syvähaastattelulla sekä kuljeskelevalla kenttätutkimuksella.	Tutkimuksen mukaan usein paradoksaalisia ja ristiriitaisia. Tulokset kuvaavat, kuinka tutkimukseen osallistuvat miehet usein samanaikaisesti sekä täyttävät nämä odotukset että vastustavat niitä.	Tutkimukseen osallistui 10
Helander, R. & Mikkonen, A. 2002. Ikävä äiti... ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomeen.	Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa maahanmuuttajalasten	Tutkimuksen kohteena on ilman vanhempia tulleet lapset ja nuoret.	Tutkimukset kerättiin teemahaastattelulla ja osallistuvalla	Tutkimuksissa tuli esille, että useimmat olivat kokeneet samoja vaikeuksia, kuten koti-ikävä, huolta perheestä, epävarmuus	Tutkimukseen osallistui 31

messa. Helsinki: Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos katsauksia 2002.	parissa työskenteleville ta- hoille ilman huoltajaa saa- puvista maa- hanmuuttaja- lapsista- ja nuorista.		havainnoin- nilla.	omasta ja perheen kohta- lost, suru ja vaikeat muistot sekä kieli- ja so- peutumisvaikeuksia.	
--	---	--	-----------------------	--	--

Tutkimuksen aineiston analyysiin päätyi sellaiset tutkimusaineistot, joiden si-
sällöt oli tutkimuskysymysten valossa olennaisia. Määrittääkseni kuvaa tutki-
muksen aineiston sopivuudesta ja laadusta luin ensin otsikon ja sen jälkeen
aineiston johdannon ja yhteenvedon. Samalla muodostettiin kuvaa tutkimuk-
sen sopivuudesta aineistoon tutkimuskysymyksiin peilaten. Kaikissa tutkimuk-
sissa tuodaan esiin yksin alaikäisinä tulleiden turvapaikanhakijoiden ja pako-
laisten kotoutuminen ja siihen vaikuttavat tekijät. Aineistosta nousi selkeästi
esille teemoja, jonka tuloksia on kuvattu tarkemmin taulukossa 3 seuraavasti:

Taulukko 3. Aineiston analyysin etenemisen kuvaus

Yhdistävä kategoria	Yläkategoria	Alakategoria
KOKEMUKSET KOTOUTUMISEN TUESTA	ASUINYMPÄRISTÖ	<ul style="list-style-type: none"> hyviä ja huonoja puolia. sääntöjä liikaa ei vaikuttamisen mahdollisuutta huonot raporttikäytännöt
	SOSIAALINEN VERKOSTO	<ul style="list-style-type: none"> sosiaalisen tuen puuttuminen ikävä oman perheen luokse ammattilaisten verkosto
	RASISMIN, SYRJINNÄN JA YKSIÄISYYDEN KOKEMUKSET	<ul style="list-style-type: none"> kokemukset rasismista ja syrjinnästä epätasavertainen kohtelu yksinäisyyden kokemukset
	KOULUNKÄYNNIN JA TYÖLLISTYMISEN MER- KITYS	<ul style="list-style-type: none"> opiskelu koettiin tärkeänä opiskelu koettiin pääosin myönteisesti tarvitsevat paljon tietoa, neuvontaa, ohjausta ja tukea selviytyäkseen
	MIELENTERVEYS	<ul style="list-style-type: none"> psykososiaalisia oireita ja masennusta yliaktiivisuus ja tarkkaavaisuuden häiriöt traumakokemukset unettomuus ja painajaisunet
	TURVAPAIKKA, OLES- KELULUPA JA PERHEENYHDISTÄMIS- PÄÄTÖKSEN ODOTUS	<ul style="list-style-type: none"> raskas ja pitkä odotus prosessi aiheuttaa pelkoa ja stressiä vaikeuttaa tulevaisuuden suunnittelua ja Suo- meen asettumista
	OMA KULTTUURI JA USKONTO	<ul style="list-style-type: none"> oma kulttuuri ja uskonto tärkeä voimavara harjoittaminen ajoittain haastava

Aineistosta nousseet teemat järjesteltiin kokonaisuudeksi, jonka jälkeen kes-
keiset tulokset raportoitiin. Aineiston analyysissa tutkimustulokset teemoiteltiin
seitsemään yläkategoriaan, jotka olivat seuraavat: asuinympäristö, sosiaalinen
verkosto, rasismin, syrjinnän ja yksinäisyyden kokemukset, koulunkäynnin ja

työllistymisen merkitys, mielenterveys, turvapaikka, oleskelulupa ja perheen-yhdistämiss päätöksen odotus ja oma kulttuuri ja uskonto. Kaikki nostetut teemat vastasivat tutkimuskysymyksiin. Tuloksissa käydään läpi vain keskeisimmät vastaukset ottaen huomioon tutkimuskysymykset sekä katsauksen tavoite ja tarkoitus.

6 TULOKSET

Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena oli muodostaa johdonmukainen kokonaisuus, joka avaa yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemuksia kotoutumisen tuesta. Kartoitin kirjallisuuskatsauksen keinoin, mitä aiheesta jo tiedetään olemassa olevien vertaisarvioitujen tutkimusten perusteella ja näin tuottaa uutta tietoa aiheesta. Uusi tietous syntyi syventymällä, havainnoimalla ja analysoimalla alkuperäistutkimuksia. (Vilkkä 2023, 112–116.)

6.1 Yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten asuinympäristö

Yksin tullut alaikäinen turvapaikanhakija ja pakolainen voi asua vastaanotto-keskuksessa, perheryhmäkodissa tai tuetun asumisen yksikössä, kunnes hän tulee täysi-ikäiseksi, jonka jälkeen hän voi saada kunnan järjestämää jälkihuoltoa. Asumisyksiköiden henkilökunta antaa heille tukea ja ohjausta. Lisäksi he voivat saada tukea vertaisiltaan eli toisilta asukkailta, jotka ovat samassa tilanteessa uudessa maassa ilman vanhempiaan. (Erkkilä ym. 2017, 4–23.)

Siirtolaisinstituutin tutkija Krister Björklundin (2014) tutkimuksessa tuli esille, että yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemukset ryhmäkodista näyttäytyy pääosin positiivisena asiana ja asumista keuhuttiin. Yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemusten mukaan he tulevat hyvin toimeen henkilökunnan kanssa, joilta saavat tarpeeksi apua ja tukea kaikissa vaiheissa. (Björklund 2014, 19.) Erkkilä ym. (2017) tutkimuksessa tuli esille, että yhteisöllisyys asumisyksikössä saattaa auttaa toisia nuoria sopeutumaan paremmin yhteisasumiseen, joiden kanssa harrastettiin yhdessä esimerkiksi urheilua (Erkkilä ym. 2017, 27–37).

Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimuksen perusteella nousi kuitenkin esille, että yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemukset ryhmäkodissa asumisesta näyttäytyy osittain ristiriitaisilta. Nuoret toivat haastattelussa esille samaan aikaan hyviä ja huonoja puolia. Ryhmäkodin säännöt koetaan huonona asiana, koska niitä on nuorten mielestä liikaa. (Helander & Mikkonen 2002, 60.)

Myös Erkkilä ym. (2017) tutkimus tukee Helander ja Mikkosen (2002) havain-toja. Erkkilä ym. (2017) mukaan nuoret kokevat, että säännöt olivat liian tiuk-koja ja joustamattomia, jonka vuoksi ne vähentävät muun muassa kodinomai-suuden tunnetta. Nuoret toivoivat, että he voisivat enemmän osallistua ja hei-dän mielipidettä kysyttäisiin esimerkiksi omien huoneiden sisustukseen liittyen ja säännöistä voitaisiin keskustella tapauskohtaisesti, joissa huomioitaisiin enemmän yksilölliset tilanteet ja eri persoonat. Nuoret kokivat, että ohjaajien kanssa säännöistä keskusteleminen tai poikkeuksien ehdottaminen oli turhaa, koska ne eivät tuottaneet lopputuloksen kannalta merkitystä. Nämä puoles-taan lisäsivät nuoressa turhautumisen tunnetta ja epäuskoa omaan vaikutta-misen mahdollisuuksiin. Tutkimusten perusteella voidaan päätellä, että tuttuu-den tunne on nuorille tärkeä, joka tarkoittaa muun muassa sitä, että saa asua tuttujen ihmisten kanssa. (Erkkilä ym. 2017, 22–30.) Kauko (2015) korostaa, että kodin tuntu syntyy kaverisuhteiden lisäksi siitä, kun ympäristö on tuttu ja turvallinen. Tuttuuden tunne tulee siitä, kun on asunut samassa paikassa jo jonkin aikaa ja on ehtinyt sopeutua asumiseen liittyviin tapoihin, kuten sääntöi-hin. (Kauko 2015, 41–43.)

Yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset kokivat ohjaajien raporttikäytän-nöt negatiivisena asiana, joka aiheutti heissä epäselvyyttä sekä pelkoa. He toivoivat tietoa ja avoimuutta raportoinnista. Raportointikäytäntöjen avaaminen nähtiin tutkimuksessa tärkeänä, joka voisi auttaa yksin tulleita turvapaikanha-kijoita ja pakolaisia olemaan ohjaajiin rohkeammin yhteydessä niissä tilan-teissa, kun he tarvitsevat aikuisen tukea ja apua. (Erkkilä ym. 2017, 24–36.)

6.2 Sosiaalinen verkosto

Sosiaalisen verkoston merkitys yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kotoutumisessa oli keskeinen, joka tuli näkyviksi lähes kaikissa tutkimuksissa. Saarisen ja Zacheusin (2019) mukaan sosiaalinen verkosto oli tärkeää paitsi koulutus- ja työmahdollisuuksien myös maahanmuuttajataustaisten ihmisten hyvinvoinnin kannalta (Saarinen & Zacheus 2019, 183).

Useissa tutkimuksissa tuli esille, että yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset kokevat eron perheestä kaikkein vaikeimmaksi asiaksi elämässään. Ilman huoltajaa tulleiden sosiaaliset verkostot ovat hyvin poikkeukselliset, koska he ovat menettäneet tärkeimmän verkoston eli oman perheen. Kauko (2014) tutkimuksen mukaan yksintulleet turvapaikanhakijat kokivat jääneensä yksin ja perheestä erossa oleminen oli raskasta (Kauko 2015, 3). Hirschovits-Gerz ym. (2022) tutkimuksessa näkyy myös nuorten ikävä oman perheen luokse, joka myös kuormittaa heitä syvästi (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 151).

Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimuksessa tuli esille, että yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset pitivät yhteyttä muissa maissa asuviin perheenjäseniin. He pitivät yhteyttä perheeseen tavallisesti puhelimitse. (Helander & Mikkonen 2002, 81.) Perheen merkitys ja sen antama sosiaalinen tuki nähdään erityisen tärkeänä lapsille ja nuorille. Perhe on voimavara, joka edistää psyykkistä hyvinvointia, mutta se on keskeinen voimavara myös kotoutumisen näkökulmasta. Turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (2019) mukaan Suomeen vuonna 2018 tulleet turvapaikanhakijalapset, jotka olivat yhteydessä muualla maassa olevaan perheeseen, kokivat vähemmän mielenterveysongelmia (Skogberg ym. 2019, 53–54).

Björklundin (2014) tutkimuksen mukaan yksin tulleet pakolaistaustaiset nuoret, jotka ovat asuneet Suomessa jo useamman vuoden ajan kokivat tärkeimpien sosiaalisen tuen lähteiden löytyvän ryhmäkodista tai perheryhmäkodista (Björklund 2014, 71). Myös Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimuksessa ilmeni, että nuoret kokevat saavansa tukea ryhmäkotien työntekijöiltä. Nuorta helpottaa jo tieto siitä, että tietää kenen puoleen voi tarvittaessa kääntyä. Yk-

sin tulleet pakolaislapset kokivat, että ryhmä- ja perheryhmäkotien ohjaajat olivat ainoita suomalaisia aikuisia, ja erityisesti omaohjaaja oli heille läheinen ihminen. (Helander & Mikkonen 2002,78–97.)

Läheisyyden vuoksi omaohjaajalla oli tärkeä rooli yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten elämässä. Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimuksen mukaan omaohjaajalle nuoret pystyivät kertomaan lähes kaikista huolista ja ongelmista, kuten rasismien kokemuksista ja koulunkäynnin haasteista. Niistä öistä, kun nuoret itkivät ja pelkäsivät ja ikävöivät äitiään, nuoret eivät pystyneet kertomaan kenellekään. (Helander & Mikkonen 2002, 24.)

Hirschovits-Gerz ym. (2022) tutkimuksessa tuli esille, millaisia asioita yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ja pakolaiset pitävät tärkeinä ammatillisessa. Yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset toivoivat, että ammatillainen olisi valmis keskustelemaan heidän kanssa rakentavasti ja tarjoaisivat heille erilaisia vaihtoehtoja. He pitivät myös tärkeänä, että ammatillainen kohtaa heidät aidosti ja pysähtyy kuuntelemaan. Se vaikuttaa, miten ammatillainen kohtaa. Yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten toive oli, että heidän viisauteen ja asiantuntijuuteen luotetaan heidän omassa elämässään. (Hirschovits-Gerz ym. 2022,32.)

Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimuksessa ilmeni, että yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset kokivat kaverisuhteet tärkeäksi ja he saivat tukea myös samassa tilanteessa olevilta omanmaalaisilta ja ystäväperheiltä sekä tyttö- tai poikaystäviltä. Myös edustaja oli monelle yksintulleelle ainoa suomalainen aikuinen perheryhmäkodin henkilökunnan lisäksi. (Helander & Mikkonen 2002, 80–97.) Hirschovits-Gerz ym. (2022) tutkimuksen mukaan myös opettajan merkitystä kuvattiin erityisen tärkeäksi tuen tarjoajana nuoren elämässä. Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ja pakolaiset pitivät tärkeänä eri tahojen ja ihmisten tarjoamaa apua ja tukea, jonka he kokivat merkitykselliseksi. Näitä tahoja olivat esimerkiksi kotimaisten ystäviensä lisäksi myös suomalaiset kaverit ja kontaktit, joiden avulla he ovat kokeneet muun muassa kielitaidon parantuneen. (Hirschovits-Gerz ym. 2022,154–155.)

6.3 Rasismin, syrjinnän ja yksinäisyyden kokemukset

Tutkimusten mukaan monet yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset ovat kokeneet rasismia ja syrjintää. Petäjäniemen (2022) mukaan turvapaikanhakijoille rasismien kohtaaminen oli yleistä (Petäjäniemi 2022, 57). Saarisen ja Zacheusin (2019) tutkimuksessa toistuvat samat tulokset, että maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat kokeneet rasismia, joka oli ilmennyt tavallisimmin sanallisena, huuteluna ja pilkkaamisena, mutta myös fyysisenä väkivaltana. Lisäksi syrjintäkokemukset ovat aiheuttaneet ristiriitoja esimerkiksi opettajan kanssa. (Saarinen & Zacheus 2019, 197.)

Saarisen ja Zacheusin (2019) tutkimuksessa tuli esille, että maahanmuuttajanuoret pitivät tärkeänä, että asioita tarkastellaan kaikkien osapuolten näkökulmasta, ei vain kantaväestön esimerkiksi koulussa. Tutkimuksessa maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat, että eivät ole saaneet tasavertaista kohtelua muihin koulun oppilaiseen verrattuna. (Saarinen & Zacheus 2019, 197.)

Myös Björklundin (2014) tutkimuksen tulokset viittaavat, että ennakkoluulot ja suoranainen syrjintä aiheuttaa haasteita muun muassa työpaikan saamisessa. Työ tai harjoittelupaikan löytäminen oli yhteinen ongelman kaikille maahanmuuttajille. Erityisesti yksintulleet ovat hankalassa asemassa opiskelujen päätyttyä elleivät saa töitä, koska he jäävät ikään kuin sosiaalisesti tyhjän päälle. (Björklund 2014, 70–84.)

Yksinäisyyden kokemukset olivat tavallisia yksin tulleeille alaikäisille turvapaikanhakijoille ja pakolaisille. Kauko (2014) on tutkimuksessa tarkastellut turvapaikkaa Suomesta hakeneiden lasten kokemuksia yksinäisyydestä. Muutamat lapset mainitsivat myös rasismien, jonka kohteeksi olivat joutuneet, mikä omalta osaltaan syventää yksinäisyyden tunnetta sekä vierauden tunnetta suomalaisiin ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Lapset kertoivat kaipaavansa perheidensä yhteyteen. Erityisesti äidin ikävä näkyi tutkimuksessa. (Kauko 2014, 39.) Myös Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimuksessa tuli esille, että yksinäisyyden kokemukset ovat tavallisia ilman huoltajaa tulleeille lapsille ja nuorille. Nuoret kokivat, että heidän on vain oltava vahvoja selviytyjiä, omaa heikkoutta tai surua ei voi näyttää. Tässä auttoi muun muassa koulunkäynti,

jolloin voi unohtaa ikävän ja huolet ainakin hetkeksi. (Helander & Mikkonen 2002, 110.)

6.4 Koulunkäynnin ja työllistämisen edistäminen

Kun yksin tullut turvapaikanhakija ja pakolainen saapuu Suomeen, koulunkäynti aloitetaan mahdollisimman pian. Jokainen alle 16- vuotias maahanmuuttajaoppilas on oppivelvollinen. Maahanmuuttajaoppilaille järjestetään ensin niin sanottua valmistavaa alkuopetusta tai heillä on oma maahanmuuttaja-luokka. Valmistavan alkuopetuksen suoritettuaan maahanmuuttaja oppilas siirtyy tavalliselle suomalaiselle luokalle. Yksin tulleet alaikäiset käyvät tavallisesti peruskoulua yhdessä suomalaislasten kanssa, jonka jälkeen heitä tuetaan jatko-opintoihin. (Helander & Mikkonen 2002, 74.)

Monissa tutkimuksissa korostui suomen kielen oppimisen tärkeys ja kielitaito. Björklundin (2014) tutkimuksessa tuli esille, että koulutuspolku on keskeinen asia yksintulleiden turvapaikanhakijoiden rakentaessa tulevaisuutta. Tavallisesti jatko-opinnot suuntautuu lukioon tai ammatilliseen koulutukseen, josta he voivat jatkaa työelämäänsä tai korkeakouluun. Tässä kontekstissa on hyvä muistaa, että yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, jossa yksilölliset koulutuspolut vaihtelevat, johon vaikuttaa muun muassa entinen koulutustausta, kielitaito, motivaatio ja kiinnostus. (Björklund 2014, 35–36.)

Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimuksessa tuli esille, että yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset pitävät koulunkäyntiä tärkeänä ja tuntevat koulunkäynnistä vastuuta sekä haluavat menestyä koulussa (Helander & Mikkonen 2002, 12). Myös Björklundin (2014) tutkimukseen osallistuneet yksintulleet nuoret kokivat koulunkäynnin tavallisesti myönteisesti (Björklund 2014, 83).

Yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset kokivat Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimuksen mukaan, että koulussa keskittymistä hankaloittaa vieras kieli ja haastavat oppisisällöt. Lisäksi huoli omasta perheestä ja traumakokemusten muisteleminen häiritsee keskittymistä. (Helander & Mikkonen 2002, 12.)

Yksin tulleet turvapaikanhakijat tarvitsevat Björklundin (2014) mukaan paljon tietoa, neuvontaa, ohjausta ja tukea selviytyäkseen opiskeluun ja ammatin hankkimiseen liittyen (Björklund 2014, 83). Myös Malinin (2020) tutkimuksessa tuli esille, että yksintulleilla on suuri urakka, heidän on opittava uusi kieli sekä erilaiset peruskoulun oppiaineiden sisällöt. Erityisesti perusopetuksesta toiseen asteen opintoihin siirtyminen oli yksintulleille kriittinen nivelvaihe. (Malin 2020, 90.)

6.5 Mielenterveyden tukeminen

Yksin tulneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kohdalla erilaiset mielenterveyden haasteet olivat tavallisia. Turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen mukaan Suomeen vuonna 2018 tulleilla, 13–17-vuotiailla nuorilla turvapaikanhakijalapsilla, on raportoitu merkittäviä psykososiaalisia oireita, kuten tunne-elämän oireita, käytösoireita, yliaktiivisuutta tai tarkkaavaisuuden häiriöitä. (Skogberg ym. 2019, 193.)

Skogberg ym. (2019) tutkimuksessa havaittiin, että yksintulleista turvapaikanhakijoista, jotka olivat iältään 13–17-vuotiaita, oli 87 % kokenut jonkin järkyttävän tapahtuman ennen Suomeen tuloa. Järkyttäviä kokemuksia olivat esimerkiksi toiseen ihmiseen kohdistuva ruumiillinen väkivalta, sodassa tai aseellisessa konfliktissa mukana olemisen, ruumiillinen vahingoittaminen ja perheestä eroon joutuminen vastoin tahtoaan. Lisäksi pakomatkan aikana vaikeita kokemuksia oli kokenut 16 % yksintulleista turvapaikanhakijoista. (Skogberg ym. 2019, 208.)

Saarisen ja Zacheusin (2019) tutkimuksen mukaan osalla pakolaistaustaisista oli henkilökohtaisia kokemuksia vaikeista koettelemuksista ja hengissä selviämisen kamppailusta (Saarinen & Zacheus 2019, 194). Skogberg ym. (2019) tutkimus tukee näitä havaintoja. Turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus raportoi, että Suomeen vuonna 2018 tulleilla, 13–17-vuotiailla nuorilla turvapaikanhakijalapsilla oli huolestuttavan suuri määrä tapaturman tai väkivallan aiheuttamia vammoja (Skogberg ym. 2019, 113).

Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimuksessa ilmeni, että yksintulleet kärsivät unettomuudesta ja painajaisunista. Lisäksi heillä esiintyy usein masennusta ja aggressiivisuutta. (Helander & Mikkonen 2002, 12.) Myös Björklundin (2014) tutkimus tukee aiempien tutkimusten havaintoja, jonka mukaan yksintulleiden alaikäisten tavallisimpia oireita olivat uneen ja nukkumiseen liittyvät ongelmat sekä erilaiset mielialaoireet, pelko ja ahdistusoireet sekä väkivaltainen ja aggressiivinen käyttäytyminen (Björklund 2014, 61).

6.6 Turvapaikka, oleskelulupa ja perheen yhdistämispäätöksen odottaminen

Useissa tutkimuksissa ilmeni, että yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset kokivat turvapaikka, oleskelulupa ja perheen yhdistämispäätöksen odottamisen raskaana, joka aiheuttaa pelkoa ja stressiä. Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimuksessa tuli esille, että yksintulleet lapset ja nuoret kokevat turvapaikka- ja perheen yhdistämispäätösten odottamisen pitkänä ja raskaana prosessina. He kokivat myös turvapaikkakuulustelun aiheuttavan pelkoa, koska heidän omassa kotimaassa poliisia pelätään. (Helander & Mikkonen 2002, 13–51.)

Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimuksessa tuli esille, että yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaislapsien mielestä hakemusten käsittelyaikojen tulisi olla kestoaltaan lyhyempiä sekä turvapaikka- ja perheen yhdistämishakemusten tulisi olla nykyistä nopeampaa (Helander & Mikkonen 2002, 118). Myös Björklundin (2014) tutkimuksessa ilmeni, että turvapaikka- ja perheen yhdistämishakemusten pitkät käsittelyajat koettiin raskaana. Lisäksi oleskeluluvan puuttuminen aiheuttaa yksintulleille merkittäviä haasteita muun muassa päästä opiskelemaan. Odottaminen vaikeuttaa huomattavasti yksintulleiden tulevaisuuden suunnittelua ja Suomeen asettumista. (Björklund 2014, 65.) Petäjäniemen (2022) tutkimuksessa turvapaikanhakijat myös kokivat turvapaikkapäätöksen odottamiseen liittyvää epävarmuutta ja stressiä (Petäjäniemi 2022, 24).

6.7 Oman kulttuurin ja uskonnon merkitys

Helanderin ja Mikkosen (2002) sekä Saarisen ja Zacheusin (2019) tutkimuksista ilmeni, että monet yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset pitävät tärkeänä oman kulttuurin ja uskonnon ylläpitämistä (Saarinen & Zacheus

2019,174). Helanderin ja Mikkosen (2002) tutkimuksessa tuli esille, että ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset ovat ylpeitä omasta uskonnostaan ja he pitävät uskontoa erittäin tärkeänä asiana. He kokivat uskonnon harjoittamisen olevan kuitenkin haastavaa, kun asuu ryhmäkodissa, jolloin voi olla vaikeaa päästä esimerkiksi moskeijaan. (Helander & Mikkonen 2002, 70–71.)

Saarisen ja Zacheusin (2019) tutkimuksessa tuli esille, kun ihminen muuttaa maasta toiseen, on erittäin vaikeaa hylätä alkuperäinen kulttuuri ja omaksua uusi kulttuuri. Alkuperäisen kulttuurin nujertaminen ja arvojen hylkääminen ei ole kestävä, vaan pikemminkin se luo vakavia sosiaalisia ja mielenterveydellisiä riskejä. (Saarinen & Zacheus 2019, 174.)

7 POHDINTA

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessani tutkin yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemuksia kotoutumisen tuesta. Kirjallisuuskatsaus antoi vastauksia tutkimuskysymyksiini. Tutkimusten perusteella tiedetään, millaisia kokemuksia yksin tulleilla alaikäisillä turvapaikanhakijoilla ja pakolaisilla on kotoutumisen tuesta sekä millaisia asioita he pitävät tärkeinä kotoutumisen tuessa. Kaikissa käsittelemissäni tutkimuksissa tuli esille, että yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ja pakolaiset ovat erityisen haavoittuvainen ryhmä. Tutkimukset kuvaavat yksintulleiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten tilannetta toistuvasti menetysten, läheisistä erossa olon ja traumataustan kautta. Heillä on erittäin vaikeita kokemuksia ennen Suomeen tuloa ja myös pakomatkan aikana. He ovat yksinäisiä ja kaipaavat perheidensä yhteyteen ja heidän kotoutumiseen vaikuttaa merkittävästi huoli omasta perheestä.

Tutkimusten perusteella yksintulleiden kokemukset asuinympäristöstä näyttäytyy pääosin positiivisena asiana ja asumista kehuttiin. Tutkimuksissa nousi esiin asumisyksiköiden kodinomaisuutta heikentävinä tekijöinä liian tiukat ja joustamattomat säännöt sekä ohjaajien raporttikäytännöt. Erkkilä ym. (2017, 22–30) tutkimuksessa tuli esille, että yksintulleet kokevat, että he eivät voi osallistua ja heidän mielipidettä ei kysytä tarpeeksi, joka ei luo positiivista kuvaa työn laadusta. Skogberg ym. (2019) toteaa, että osallistumisen mahdollisuudet ovat tärkeitä, sillä joutenolo ja epätietoisuus voi lamauttaa ihmisen toimintakykyä (Skogberg ym. 2019, 151).

Tutkimuksissa korostui yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten osalta sosiaalisen verkoston merkitys ja yksinäisyys. Ilman huoltajaa tulleiden sosiaaliset verkostot ovat hyvin poikkeukselliset, koska he ovat menettäneet tärkeimmän verkoston eli oman perheensä. Tutkimuksista tuli esille, että yksintulleilla oli syntynyt luottamuksellisia siteitä muun muassa asumisyksiköiden työntekijöiden kanssa, ja erityisesti omaohjaajalla oli tärkeä rooli heidän elämässä. Lisäksi edustajaa, omanmaalaisia kavereita ja opettajaa kuvattiin tärkeiksi tuen tarjoajiksi yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten elämässä.

Yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden kotoutumiseen liittyviä haastekohtia nousi kirjallisuudesta esiin rasmin, syrjinnän ja yksinäisyyden kokemusten sekä mielenterveyden haasteiden kohdalta. Tutkimusten mukaan turvapaikanhakijalapsilla on raportoitu merkittäviä psykososiaalisia oireita, kuten masennusta ja aggressiivisuutta.

Onnistuneen kotoutumisen edellytyksenä pidettiin koulunkäynnin ja työllistämisen edistämistä. Tutkimuksissa tuli esille, että yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset pitävät koulunkäyntiä tärkeänä ja tuntevat koulunkäynnistä vastuuta sekä haluavat menestyä koulussa. Elämän aloittaminen uudessa maassa koettiin isoksi urakaksi, joka tuli esille Malinin (2020) tutkimuksessa. Heillä on opittavana koulussa uusi kieli sekä erilaiset peruskoulun muut oppiaineiden sisällöt. Erityisenä haasteena yksintulleilla on perusopetuksesta toisen asteen opintoihin siirtyminen. (Malin 2020, 90.)

Useissa tutkimuksissa ilmeni, että yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset kokivat turvapaikka-, oleskelulupa- ja perheenyhdistämispäätöksen odottamisen raskaana, joka aiheuttaa pelkoa ja stressiä. Hakemusten käsittelyaikojen tulisi heidän kokemuksen mukaan olla nykyistä nopeampaa (Helander & Mikkonen 2002, 118).

Helanderin ja Mikkosen (2002) sekä Saarisen ja Zacheusin (2019) tutkimuksista ilmeni, että monet yksin tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset pitävät tärkeänä oman kulttuurin ja uskonnon ylläpitämistä (Helander & Mikkonen 2002, 70–71). Saarinen ja Zacheus (2019) viittaa tutkimuksessa siihen, miten

ihmisen muuttaessa maasta toiseen, hänen on erittäin vaikeaa hylätä alkuperäinen kulttuuri ja omaksua uusi kulttuuri. Alkuperäisen kulttuurin nujertaminen ja arvojen hylkääminen ei ole Saarisen ja Zacheusin (2019) mukaan kestävää, vaan pikemminkin se luo vakavia sosiaalisia ja mielenterveydellisiä riskejä (Saarinen & Zacheus 2019, 174).

Tutkimukset osoittavat, että yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kokemukset kotoutumisen tuesta oli monilta osin positiivisia ja kotouttamistoimenpiteet toimii monelta osin oikein hyvin. Yksin tulleiden turvapaikanhakijalasten tilanne on parantunut ja kehittynyt huomattavasti. Hyvänä esimerkkinä tästä on kotoutumista edistävän lain mukaisten tukitoimien ikärajan nostaminen heinäkuussa 2020 lukien, jolloin Suomeen tullut alaikäinen nuori voi olla tukitoimen piirissä 25 ikävuoteen asti, kun se oli aiemmin 21 vuotta (Hirschovits-Gerz ym. 2022, 117).

Aiemmin kerroin omasta taustastani yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten ohjaajana. Päätin olla hyödyntämättä opinnäytetyössä omia havaintojani tai kirjoittaa omista kokemuksistani yksintulleiden turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten parissa tehtävästä työskentelystä, joka oli eettinen valinta. Olen samaa mieltä Petäjäniemen (2022) kanssa siitä, että meidän tehtävä on suojella turvapaikanhakijan elämää. Meillä ei ole oikeutta näihin ihmisiin, mutta me voimme ymmärtää heitä, heidän tarinoidensa kautta. (Petäjäniemi 2022, 47.)

Tärkein tavoitteeni opinnäytetyössäni oli selvittää ja kuvata, minkälaisia kokemuksia yksin tulleilla alaikäisillä turvapaikanhakijoilla ja pakolaisilla on kotoutumisen tuesta kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keinoin sekä saada heidän kokemukset näkyviksi ja kuuluviksi. Koen onnistuneeni tavoitteessani. Opinnäytetyöprosessi on ollut itselleni monin tavoin antoisa, huomaan opinnäytetyön olevan myös henkilökohtainen, mutta samalla se on vahvistanut ammatillista osaamistani. Olen antanut työhön paljon itsestäni ja pohtinut tarkkaan omaa osaani prosessissa. Opinnäytetyöni avulla ammattitaitoni syveni ja kehitin ammatillista tietoperustaani ja osaamistani kotouttamistyössä.

Haluan kiittää teitä yksin Suomeen vuonna 2015 tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat ja pakolaiset, joita olen saanut kohdata. Uskon siihen, että ilman teitä,

ei olisi tätä opinnäytetyötä. Moni kohtaamistani tarinoista on koskettanut minua syvästi. Kiitos, kun opetitte minulle elämästä ja ihmisyydestä. Haluan kiittää myös toimeksiantajaa Tulevaan sosiaalipalvelut Oy:tä sekä entistä työnantajani KallasCare Oy:tä, jotka olette mahdollistaneet, että olen voinut tehdä työtä yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten parissa nämä vuodet.

8 JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET

Tutkimusta tehdessäni, minulla heräsi ajatus, miten kansalaisuuden saaneet yksin alaikäisinä tulleet turvapaikanhakijat ja pakolaiset kokevat tilanteensa tällä hetkellä ja miten he ovat asemoituneet yhteiskunnassamme. Näkisin mielenkiintoisena ja arvokkaana tutkia sitä, miten vuonna 2015 pakolaiskriisin seurauksena saapuneet yksintulleet, jotka ovat saaneet Suomen kansalaisuuden, ovat asettuneet Suomeen esimerkiksi viiden vuoden päästä. Maahanmuuttoviraston (2023b) mukaan maahanmuutto tulee edelleen kasvamaan vuosina 2023–2027 ja näin ollen olisi äärimmäisen tärkeää tutkia aihetta tarkemmin ja näin lisätä tietoa aiheesta ja ilmiöstä (Maahanmuuttovirasto 2023b, 2).

LÄHTEET

Björklund, K. 2014. ”Haluun koulutusta, haluun työtä ja elämän Suomessa” Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Siirtolaisinstituutti. Turku: Painosalama. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/178256/A-48-ISBN-978-952-5889-73-4-Haluun%20koulutusta%20haluun%20ty%c3%b6t%c3%a4%20ja%20el%c3%a4m%c3%a4n%20Suomesta.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 12.3.2024].

Erkkilä, E., Leikas, L. & Pesonen, T. 2017. Koti uudessa maassa. Alaikäisenä ilman huoltajaa saapuneiden nuorten näkemyksiä tuetun asumisen kodin-omaisuudesta. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.socca.fi/files/7875/Koti_uudessa_maassa_Alaikaisena_ilman_huoltajaa_saapuneiden_nuorten_nakemyksia_tuetun_asumisen_kodinomaisuudesta_Eija_Erkila_Leena_Leikas_ja_Tiia_Pesonen.pdf [viitattu 11.3.2024].

Helander, R. & Mikkonen, A. 2002. Ikävä äitiä... ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomessa. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia 2002. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/8da641ec-ikava-aitia.pdf> [viitattu 17.3.2024].

Hirschovits-Gerz, T., Weckroth, N. & Heino, T. 2022. Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144027/RAP2022_002_23.2.2022_WEB_%20%20tk.pdf?sequence=7&isAllowed=y [viitattu 3.4.2024].

Kauko, O. 2015. Yksinäisyys alaikäisten turvapaikanhakijoiden valottamana. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126233/kauko.pdf> [viitattu 20.3.2024].

Kotouttaminen.fi s.a. Mikä muuttuu kotoutumisen edistämisessä ja valtion korvauksissa vuonna 2023?. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://kotoutuminen.fi/kotoutumislain-muutokset-2023> [viitattu 30.4.2024].

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.

Lastensuojelulaki 13.4. 2007/417.

Lyytinen, E. 2019. Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Helsinki: Siirtolaisinstituutti. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://siirtolaisuusinstituutti.fi/wp-content/uploads/2019/12/t-02-isbn-978-952-7167-60-1-turvapaikanhaku-ja-pakolaisuus-suomessa.pdf> [viitattu 12.4.2024].

Lähteenmäki, M. 2013. Lapsi turvapaikanhakijana. Etnografisia näkökulmia vastaanottokeskuksen ja koulun arjesta. Helsingin yliopisto. Käyttätymistieteiden

den laitos. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/807d0f85-f215-4415-b951-873788ad9b07/content> [viitattu 12.3.2024].

Maahanmuuttovirasto. 2023a. Maahanmuutto Suomeen 1/2023. Powerpoint-diasarja. Saatavissa: https://migri.fi/documents/5202425/166014458/Maahanmuutto+Suomeen+1_23.pdf/a42bad93-8a27-6c80-43a0-41aabbaf457/Maahanmuutto+Suomeen+1_23.pdf?t=1687333468747 [viitattu 9.2.2024].

Maahanmuuttovirasto. 2023b. Maahanmuuttoviraston tulossuunnitelma vuodelle 2023 sekä toiminta- ja taloussuunnitelma kaudelle 2024–2027. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://migri.fi/documents/5202425/5915665/Maahanmuuttoviraston+tulossuunnitelma+vuodelle+2023+sek%C3%A4+toiminta-+ja+talousuunnitelma+kaudelle+2024%E2%80%932027.pdf/c09a4019-405a-8a19-06ad-a37ab6515961/Maahanmuuttoviraston+tulossuunnitelma+vuodelle+2023+sek%C3%A4+toiminta-+ja+talousuunnitelma+kaudelle+2024%E2%80%932027.pdf?t=1678963261192> [viitattu 13.4.2024].

Maahanmuuttovirasto. 2023c. Tilastot. WWW-dokumentti. Päivitetty 27.11.2023. Saatavissa: <https://tilastot.migri.fi/#decisions/23330/49?start=634&end=645> [viitattu 2.12.2023].

Maahanmuuttovirasto. 2024a. Ilman huoltajaa suomessa olevan lapsen maajoittuminen WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144027/RAP2022_002_23.2.2022_WEB_%20%20tk.pdf?sequence=7&isAllowed=y [10.2.2024].

Maahanmuuttovirasto. 2024b. Turvapaikkaa voi hakea vain Suomessa. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://migri.fi/documents/5202425/77113995/Turvapaikan+hakeminen_Ilman+huoltajaa+oleva+lapsi_fi.pdf/0b1f0465-b72e-e611-54e8-12063a9822a3/Turvapaikan+hakeminen_Ilman+huoltajaa+oleva+lapsi_fi.pdf/Turvapaikan+hakeminen_Ilman+huoltajaa+oleva+lapsi_fi.pdf?version=1.2&t=1623147843489 [viitattu 10.2.2024].

Maahanmuuttovirasto. 2024c. Yksin Suomeen tulleen alaikäisen turvapaikkapuhuttelu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://migri.fi/yksin-suomeen-tulleen-alaikaisen-puhuttelu> [viitattu 10.2.2024].

Malin, M. 2020. Pakolaistaustaisten nuorten aikuistuminen Suomessa ja muissa Pohjoismaissa. Teoksessa Martikainen, T. & Pitkänen, P.(toim.) Muuttoliikkeiden vuosisata. Siirtolaisuusinstituutti. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/100341/57883> [viitattu 2.4.2024].

Martiskainen, T. & Peltonen, R. 2023. Ilman huoltajaa tulleiden edustaja järjestelmä. Katsaus nykytilaan ja kehittämisehdotukset. Lastensuojelun keskusliitto. Sosiaali- ja terveysministeriö, kansallinen lapsistrategia. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164963/Ilman%20huoltajaa%20tulleiden%20edustajaj%c3%a4rjestelm%c3%a4%20-%20katsaus%20nykytilaan%20ja%20kehitt%c3%a4misehdotukset.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 1.4.2024].

Pakolaisten oikeusasemaa koskeva YLEISSOPIMUS 77/ 1968.

Petäjänemi, M. 2022. (Un)becoming an asylum seeker: Nomadic research with men awaiting an asylum decision. University of Oulu. University of Oulu. Graduate School. University of Oulu. Faculty of Education. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://oulurepo.oulu.fi/bitstream/handle/10024/36904/isbn978-952-62-3301-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 10.4.2024].

Saarinen, M. & Zacheus, T. 2019. "En mä oo samanlainen": Maahanmuutto-taustaisten nuorten kokemuksia ulkopuolisuudesta. Julkaisussa M Jahnukainen, M Kalalahti & J Kivirauma (toim.), Oma paikka haussa: maahanmuutto-taustaiset nuoret ja koulutus. Helsingin yliopisto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/02fcb6a8-e9d1-4425-931f-f74a9861a5b6/content> [viitattu 25.3.2024].

Savinainen, A. 2022. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Maisteritutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/856774bf-a7a4-4852-a832-51b2de7d9913/content> [viitattu 9.2.2024].

Sisäministeriö. 2024a. Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset> [viitattu 31.1.2024].

Sisäministeriö. 2024b. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://intermin.fi/maahanmuutto/toimijat-ja-vastuut> [viitattu 9.2.2024].

Skogberg., N., Mustonen., K-L., Koponen., P., Tiittala., P., Lilja., E., Omar., A., Snellman., O. & Castaneda., A. (toim.). 2019. Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Helsinki: PunaMusta Oy. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138298/URN_ISBN_978-952-343-351-9.pdf?sequence=1 [viitattu 1.4.2024].

Suomen Pakolaisapu. 2024. Suomen Pakolaisapu vetoaa: Oikeutta hakea turvapaikkaa on suojeltava- Suomi ei saa ulkoistaa kansainvälistä suojelua eikä rikkoa ihmisoikeussopimuksia. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://pakolaisapu.fi/2024/02/01/suomen-pakolaisapu-vetoaa-oikeutta-hakea-turvapaikkaa-on-suojeltava-suomi-ei-saa-ulkoistaa-kansainvalista-suojelua-eika-rikkoa-ihmisoikeussopimuksia/> [viitattu 1.2.2024].

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2024a. Käsitteet. WWW- dokumentti. Päivitetty 8.12.2023. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet> [viitattu 29.1.2024].

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2024b. Maahanmuutto ja hyvinvointi. WWW-dokumentti. Päivitetty 20.2.2024. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi> [viitattu 29.1.2024].

Toivakka, M. 2023. Palveluvastaava. Haastattelu 8.12.2023. Tulevaan sosiaalipalvelut Oy.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2021. Kotoutumisen sanasto: 1. laitos. WWW-dokumentti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:54. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163545/TEM_2021_54.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 9.2.2024].

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2022. Työ- ja elinkeinoministeriön ohje kotoutumisen edistämisestä 1.1.2023 alkaen. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://kotoutuminen.fi/documents/56901608/143531962/TEM_Ohje+kotoutumisen+edist%C3%A4misest%C3%A4+1.1.2023+alkaen.pdf/034f19ed-5e5a-e932-4c8d-796b8cfd7291/TEM_Ohje+kotoutumisen+edist%C3%A4misest%C3%A4+1.1.2023+alkaen.pdf?t=1671694174916 [viitattu 30.4.2024].

Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301.

Vuoden 1951 pakolaissopimus: 70-vuotta hengenpelastavaa suojelua pakeneville ihmisille. 2021. UNCHR, YK:n pakolaisjärjestö. WWW-dokumentti. Päivitetty 28.7.2021. Saatavissa: <https://www.unhcr.org/neu/fi/64173-vuoden-1951-pakolaissopimus-70-vuotta-hengenpelastavaa-suojelua-pakeneville-ihmisille.html> [viitattu 30.1.2024].

Vilkka, H. 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House Oy.